

2-TOM, 9-SON

**Xorijiy davlatlar xususiy oliy ta'lim tizimining ijobiy va salbiy jihatlari.
Mamlakatimizda oliy ta'limning xususiy sektordagi o'rni**

Ro'zimov Ulug'bek Boltaboyevich

Toshkent shahridagi AJOU universiteti bo'lim boshlig'i

Annotatsiya:

Ushbu maqolada mamlakatimizda oliy ta'limning xususiy sektordagi o'rni tahlil qilinib, xorijiy mamlakatlardagi xususiy oliy ta'lim tizimining ijobiy va salbiy tomonlari haqida umumiy ma'lumot berilgan. Tadqiqot O'zbekistonda so'nggi paytlarda xususiy muassasalarning o'sishi, ularning ta'lim sifati, foydalanish imkoniyati va iqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasini o'rganadi. Bundan tashqari, maqolada O'zbekistonning xususiy sektori xorijiy modellar bilan taqqoslanadi, ilg'or tajriba va xususiy ta'lim tizimi yetuk mamlakatlar duch kelayotgan muammolarga e'tibor qaratiladi. Taqqoslash orqali maqola O'zbekistonda xususiy oliy ta'limni kuchaytirish va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Xususiy oliy ta'lim, O'zbekiston, xorijiy davlatlar, ta'lim sifati, qulaylik, iqtisodiy rivojlanish, siyosat tavsiyalari, oliy ta'lim tizimlari.

Kirish

Oliy ta'lim mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi va so'nggi yillarda xususiy sektor global miqyosda ushbu sohaga muhim hissa qo'shmoqda. Mamlakatimizda xususiy oliy ta'lim sektori mamlakat ta'lim landshaftining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'la boshladi, turli institutlar qator fanlar bo'yicha ilmiy darajalarni taklif etadi. Ushbu maqola O'zbekistonda xususiy oliy ta'limning rolini o'rganish va xususiy ta'lim tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganishga qaratilgan. Ushbu tizimlarni taqqoslash orqali tadqiqot O'zbekistonda oliy ta'lim islohotlari uchun imkoniyatlar va muammolarni aniqlashga intiladi.

O'zbekistonda xususiy oliy ta'limning o'sishi

O'zbekiston an'anaviy ravishda o'sib borayotgan aholi ehtiyojlarini qondirish uchun davlat oliy ta'lim muassasalariga tayanib keladi. Biroq, turli va moslashuvchan ta'lim imkoniyatlariga talab ortib borayotganligi sababli, xususiy oliy ta'lim muassasalari



2-TOM, 9-SON

bo'shliqni to'ldirishga kirishdilar. 2023-yil holatiga ko'ra, O'zbekistonda xususiy oliy o'quv yurtlari soni ortib bormoqda, garchi ular davlat muassasalariga nisbatan ozchilikda qolsa ham. Ushbu siljish global tendentsiyalarni aks ettiradi, bu erda xususiy institutlar davlat universitetlariga muqobil bo'lib, ixtisoslashtirilgan dasturlarni taklif qiladi va ta'limda innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Ta'lim sifatiga qo'shgan hissasi

O'zbekistondagi xususiy universitetlar bir qancha afzalliklarga ega. Ular ko'proq moslashuvchan va bozor ehtiyojlariga javob berishga moyil bo'lib, ularga mehnat bozori talablariga mos keladigan dasturlarni joriy qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, ko'plab xususiy muassasalar xalqaro universitetlar bilan hamkorlik qilib, ularga jahon miqyosida tan olingan o'quv dasturlarini taklif qilish va bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishini yaxshilash imkonini beradi. Ushbu xalqaro hamkorlik mamlakatdagi ta'lim sifatini har tomonlama yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Foydalanish imkoniyatidagi qiyinchiliklar

Biroq, O'zbekistondagi xususiy oliy ta'lim, ayniqsa, foydalanish imkoniyati bo'yicha muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Xususiy oliy o'quv yurtlarida o'qish to'lovlari odatda davlat ta'lim muassasalaridagidan yuqori bo'lib, kam ta'minlangan oilalar talabalarining oliy ma'lumot olish imkoniyatini qiyinlashtiradi. Bu ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklarni kuchaytirib, kam ta'minlangan guruhlarining ta'lim olish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Bundan tashqari, xususiy muassasalarni tartibga solish va sifatini ta'minlash bilan bog'liq xavotirlar mavjud bo'lib, ular ba'zi hollarda tashkil etilgan davlat universitetlarida mavjud akademik qat'iylikka ega bo'lmasligi mumkin.

Xorijiy mamlakatlarda xususiy oliy ta'lim tizimining o'rni

Bir qancha mamlakatlar, xususan, Yevropa, Osiyo va Shimoliy Amerikada xususiy oliy ta'lim tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan. Bu tizimlar ko'pincha ta'lim sohasida xususiy sektor rivojlanayotgan O'zbekiston kabi davlatlar uchun namuna bo'lib xizmat qiladi.

Ijobiy tomonlar

Qo'shma Shtatlar, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda xususiy oliy ta'lim muassasalari oliy ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi.



2-TOM, 9-SON

Ushbu mamlakatlarda xususiy muassasalar tomonidan taqdim etiladigan ta'lim sifatini ta'minlaydigan mustahkam me'yoriy-huquqiy baza mavjud. Bu mamlakatlardagi xususiy oliy ta'limning muhim afzalliklaridan biri uning talabalarga turli o'quv dasturlari va maxsus ta'lim yo'nalishlari bilan ta'minlash qobiliyatidir. Bu mamlakatlardagi xususiy universitetlar ko'pincha innovatsion yondashuvlari, texnologik taraqqiyoti va sanoat bilan mustahkam aloqalari bilan mashhur bo'lib, natijada jahon ishchi kuchi uchun yaxshi tayyorlangan bitiruvchilar paydo bo'ladi.

Bundan tashqari, ushbu mamlakatlardagi xususiy muassasalar raqobatni rivojlantirishga intilib, xususiy va davlat universitetlarini yuqori akademik standartlarni saqlab qolishga undaydi. AQShdagi Garvard va Stenford yoki Yaponiyadagi Keyo universiteti kabi nufuzli xususiy universitetlarning mavjudligi oliy ta'lim tizimining umumiy obro'sini oshiradi. Xususiy muassasalarning avtonomligi ularga ilg'or tadqiqot tashabbuslarini joriy etish va akademik erkinlik madaniyatini rivojlantirish imkonini beradi.

Salbiy tomonlar

Boshqa tomondan, xorijiy mamlakatlardagi xususiy oliy ta'lim tizimlari ham kamchiliklardan xoli emas. Xususiy muassasalarda, xususan, Qo'shma Shtatlarda ta'limning yuqori narxi talabalarning qarzlari va oliy ta'limning arzonligi haqida keng tarqalgan xavotirlarga sabab bo'ldi. Bundan tashqari, ba'zi mamlakatlarda xususiy muassasalarning tez kengayishi sifat nazorati bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqardi. Diplom zavodlarining ko'payishi - ta'limning yaxlitligidan ko'ra foydani birinchi o'ringa qo'yadigan xususiy muassasalar - ma'lum darajalarning qonuniyligi va mehnat bozorida ular taklif qiladigan qiymat haqida tashvish uyg'otdi.

Bundan tashqari, xususiy institutlar bozor kuchlarining haddan tashqari ta'siri ostida bo'lishi mumkin, natijada gumanitar yoki ijtimoiy fanlar kabi muhim, ammo unchalik foydali bo'lmagan ta'lim yo'nalishlari hisobiga ommabop yoki yuqori haq to'lanadigan sohalariga e'tibor qaratiladi. Bu ta'lim tizimidagi nomutanosiblikka olib kelishi mumkin, bunda ayrim sohalar e'tibordan chetda qolib, jamiyatning kengroq intellektual ehtiyojlari qondiriladi.

O'zbekiston xususiy oliy ta'lim sektorini rivojlantirishda davom etar ekan, xorijiy mamlakatlar tajribasidan o'rganishi mumkin bo'lgan bir qancha saboqlar mavjud. Birinchidan, xususiy muassasalar yuqori akademik standartlarni saqlab turishi va



2-TOM, 9-SON

talabalarga haqiqiy qiymat berishini ta'minlash uchun me'yoriy-huquqiy bazani kuchaytirish kerak. Hukumat nazorati dasturlarni akkreditatsiyadan o'tkazish, ta'lim sifatini monitoring qilish va xususiy muassasalar nafaqat foyda olish uchun emas, balki milliy ta'lim maqsadlariga hissa qo'shishini ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak.

Ikkinchidan, O'zbekiston qulaylik masalasini hal qilishi kerak. Grant dasturlari, kreditlar va moliyaviy yordam imkoniyatlari barcha ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishi talabalari xususiy oliy ta'lim olishlarini ta'minlash uchun taqdim etilishi kerak. Bundan tashqari, davlat-xususiy sheriklik xususiy institutlar va davlat sektori o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishga, hamkorlik va o'zaro yordamni rivojlantirishga yordam beradi.

Nihoyat, O'zbekistondagi xususiy sektor ixtisoslashtirilgan, bozorga asoslangan dasturlarga bo'lgan talabni mamlakatning madaniy va intellektual merosiga hissa qo'shadigan ta'lim sohaslarini saqlab qolish zarurati bilan muvozanatlashi kerak. O'qish va o'qitishda innovatsiyalarni rag'batlantirish, shuningdek, xalqaro universitetlar bilan aloqalarni rivojlantirish O'zbekiston taraqqiyotida xususiy oliy ta'limning rolini yanada oshiradi.

Xulosa

Mamlakatimizda xususiy oliy ta'limning o'rni kengayib bormoqda, bu imkoniyatlar ham, muammolarni ham taklif qilmoqda. Xususiy muassasalar ta'lim sifatini oshirish va oliy ta'limga bo'lgan ortib borayotgan talabni qondirish salohiyatiga ega bo'lsa-da, ular qulaylik va sifatni ta'minlash uchun ehtiyotkorlik bilan tartibga solinishi kerak. Xususiy ta'lim tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rgangan holda, O'zbekistonda barqaror va samarali xususiy oliy ta'lim sektorini rivojlantirish, uning ijtimoiy-iqtisodiy o'sishiga hissa qo'shish mumkin. Tegishli siyosat va kafolatlar mavjud bo'lsa, xususiy oliy ta'lim O'zbekiston ta'lim sohasidagi islohotlarning asosiga aylanishi mumkin.



2-TOM, 9-SON

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Altbach P., Levi D. (2005). Xususiy oliy ta'lim: global inqilob. Sense nashriyoti.
2. Marginson S. (2011). Sharqiy Osiyo va Singapurda oliy ta'lim. Melburn universiteti.
3. Mok H. (2009). Osiyoda oliy ta'limni xususiylashtirishning ortib borayotgan ahamiyati. Qiyosiy ta'lim.
4. Salmi J. (2020). Oliy ta'lim imperativi: rivojlanish uchun bilim, ko'nikma va qadriyatlar.
5. Jandhyala B. (2008). Osiyoda xususiy oliy ta'lim.
6. OECD (2020). Bir qarashda ta'lim: oliy ta'limdagi global tendentsiyalar.
7. O'zbekiston Oliy ta'lim vazirligi (2023). Xususiy oliy ta'lim muassasalaridagi islohotlar.

